

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ

КРАСОТА Олександр Іванович - докторант МАУП
ЮЛДАШЕВ Сергій Олександрович - кандидат юридичних наук, доцент
кафедри правових дисциплін Херсонського економічно-правового інституту
УДК 346.5

Обосновывается, что наиболее приемлемым способом рассмотрения корпоративных конфликтов становится арбитражная форма их разрешения. Расширение юрисдикции негосударственного правосудия, в частности, третейского суда, применение медиации в процессе рассмотрения корпоративных споров будет способствовать повышению эффективности функционирования экономических отношений.

Ключові слова: корпоративні відносини, корпоративні конфлікти, альтернативні методи вирішення спорів, недержавне судочинство, третейський суд, медіація.

Постановка проблеми

Завданнями вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів є, як відомо, забезпечення становлення в Україні судочинства, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і гарантує право на справедливий суд. В Україні, як зазначалося в Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів [1], українські суди ще не стали дієвим інститутом захисту прав людини, рівень довіри до них з боку суспільства лишається вкрай низьким. Особливо гострими є проблеми розв'язання спорів, що впливають з економічних відносин.

Одним із засобів підвищення ефективності вирішення зазначених спорів є впро-

вадження та розвиток альтернативних способів їх вирішення.

Аналіз сучасних досліджень

Питання, пов'язані з використанням альтернативного врегулювання економічних спорів в тих чи інших аспектах досліджували такі вчені – правники, як О. Бобак, Н. Бондаренко – Зелінська, О. Боброва, С. Васильчак, О. Гойко, С. Демченко, Г. Єрьоменко, В. Жмудь, В. Землянська, В. Коссак, Н. Ленуар, Л. Руснак, Е. Рунессон, К. Кімберлі, Н. Прокопенко, В. Саранюк, В. Щербина, О. Щербина та ін. В той же час комплексно ця проблема практично мало досліджена, недостатньо висвітлено світовий досвід використання альтернативного врегулювання економічних спорів.

Виклад основного матеріалу

Як показує світова практика, використання альтернативних методів у розгляді будь-яких справ, що виникають з економічних відносин, сприяє ефективному розв'язанню спорів, що виникають між сторонами цих відносин, що у свою чергу, благотворно впливає на розвиток економіки в цілому. Адже саме у рамках зазначених методів суди зорієнтовані на прийняття рішень, що засновуються на принципі арбітрування, досягнення згоди щодо розв'язання конфлікту, а не на стремління одержання верху над супротивною стороною будь-якою ціною. Саме результат – погодження рішення є іманентним для спорів, що впливають з

економічних відносин, робить рішення, які приймаються в досудовому, позасудовому порядку або виносяться судами, в т.ч. недержавними, – справедливими, і такими, що виконуються добровільно.

Альтернативне врегулювання спорів – сукупність процедур, що сприяють досудовому позасудовому або судовому (із застосуванням спеціальних процедур) вирішенню спорів (конфліктів). В англомовній практиці таке врегулювання позначається оборотом «Alternative dispute resolution» (аббревіатура – ADR). В Австралії вживається також категорія «external dispute resolution» [1]. Незважаючи на певний опір, альтернативні методи врегулювання спорів в останні роки отримали широке визнання як серед широкої громадськості, так і серед юристів в США, Європі, Австралії і починають проникати в правозастосовчу практику азіатських країн. Зростання популярності альтернативного врегулювання спорів викликано низкою факторів: високою завантаженістю традиційних судів, відносно низьким рівнем витрат у порівнянні з процедурою судового розгляду, конфіденційним характером процедур, а також бажанням учасників конфліктів мати більший контроль над вибором осіб, які будуть врегульовувати їх спор [2]. Методи і техніки альтернативного врегулювання спорів достатньо детально описані у спеціальній літературі [2, 3, 4, 6, 7, 9].

До методів альтернативного врегулювання спорів зазвичай відносять третейський суд, переговори, медіацію і Collaborative law (термін, що не має російськомовного аналога, означає процедуру спільного вироблення правил врегулювання спорів (конфліктів)).

Альтернативне врегулювання спорів по відношенню до офіційних судових процедур може бути використане двояко, як за рамками офіційних судових механізмів, так і в поєднанні з ними. Крім вищевказаних механізмів альтернативного вирішення спорів ще використовуються інші, в т.ч. «Змішані» процедури. У світовій практиці існує досить велика кількість різновидів альтернативного врегулювання спорів, серед яких виділяють наступні процедури:

- експертне визначення (висновок) (expert determination),

- переговори (negotiation),
- переговори за участю посередника (facilitated negotiation або facilitation),
- примирення (conciliation),
- посередництво (mediation),
- арбітраж (третейський розгляд),
- посередництво-арбітраж (med-arb),
- незалежне дозвіл (adjudication),
- міні-процес (mini-trial),
- встановлення обставин (fact finding),
- комісії по розгляду суперечок (dispute review boards),
- приватний суд (private judging),
- попередня незалежна оцінка (early neutral evaluation),
- «суд з безліччю дверей» (multi-door courthouse),
 - досудове нараду з врегулювання суперечки (settlement conference),
 - спрощений суд присяжних (summary jury trial) і ін.

Таким чином, альтернативне врегулювання спорів включає в себе як досудові так і судові способи вирішення спорів, з застосуванням арбітражних методів або процедур медіації.

Термін «альтернативне вирішення спорів» виник у 60-тих роках ХХ століття у США [3], а самі альтернативні способи у цій і інших країнах стали дуже поширеними. Про це свідчить і факт закріплення застосування цих способів вирішення спорів в міжнародному законодавстві. Так, Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод передбачає прийняття до розгляду справи тільки за умови неможливості вирішити конфлікт між сторонами альтернативними способами. Більше того, значна кількість цивільних процесуальних кодексів європейських країн передбачають обов'язкове застосування способів альтернативного вирішення правових спорів. Так, у Бельгії та Франції суд повинен запропонувати Сторонам врегулювати конфлікт за допомогою механізмів ADR, а в Англії суд має право накладати на учасників спору фінансові санкції, якщо вони відмовилися, наприклад, від медіації [4].

До альтернативних способів врегулювання спорів слід віднести і претензійний порядок, закріплений у розділі II Господар-

ського процесуального кодексу та ст. 222 Господарського кодексу України. Згідно з встановленим регламентом, передбачається не тільки подання претензії, а й відповідь на неї. У процесі претензійного розгляду можуть застосовуватися звірка рахунків, проведення судової експертизи та вчинення інших дій для забезпечення досудового врегулювання спору.

Особливо велике значення для вирішення економічних спорів належить третейському судочинству. Експерти стверджують, що звернення до третейських судів, крім переваг, що полягають у застосуванні ними арбітражних методів, дозволяють ще й сторонам спору заощадити і час, і гроші. Адже державні суди зараз дійсно перевантажені і звернення сторін спору до третейського суду дозволяє швидше домогтися розгляду спору. А оперативність вирішення конфлікту завжди супроводжується економічними вигодами. Ще однією перевагою для сторін є можливість вибору складу суддів для розгляду конкретного спору, а також «остаточність» його рішень. Як показує практика, кількість оскаржених рішень дійсно прагне до нуля. Частка оскаржень становить близько 0,1% від кількості поданих позовів [5, 6].

Важливе місце серед альтернативних методів розгляду економічних спорів посідає медіація. Вона достатньо широко використовується в США, Австралії, Європі (особливо в Англії, Голландії, Австрії, Словенії). Серед країн колишнього СРСР найбільш активно використовує відповідні процедури республіка Білорусь.

На Президії Вищого Господарського Суду республіки Білорусь ухвалено «Методичні рекомендації по проведенню процедури посередництва», які націлені на регулювання призначення і ходу процедури. Ця інформація адресована суддям і посередникам [7].

В нашій державі використання медіації як способу вирішення корпоративних спорів має недовгу історію, оскільки лише з 1994 р. починає формуватись мережа українських регіональних груп медіації, проводяться перші експерименти щодо її використання. Наразі діє Український Центр Медіації (УЦМ), що створений при Києво-Могилян-

ській Бізнес-Школі. Головними напрямками його діяльності є навчання медіаторів та надання ними послуг. На сьогоднішній день основним завданням Центру є популяризація даного інституту в Україні. У вищезазначеному Указі Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», наголошується, що держава повинна сприяти розвитку таких недержавних інституцій, як третейські суди, посередники тощо, які допомагають залагодити спір, не доводячи його до суду [1].

До основ для законодавчого врегулювання медіації слід віднести також вітчизняний інститут примирення в процесуальному законодавстві – ст. 175 ЦПК України, ст. 78 ГПК України, які регламентують укладання між сторонами судового процесу мирової угоди. Проте, в Україні медіація все ж не набула значного поширення і використовується досить обмежено. Це пов'язано з відсутністю в українському процесуальному законодавстві норм, які б сприяли її розвитку, а також через інформаційний вакуум про те, що застосовувати медіацію просто і вигідно. В 2011р. в Верховну Раду України було внесено законопроект про медіацію, але він був знятий з розгляду. Нова спроба запровадити даний інститут була зроблена 19 квітня 2012 року, коли був внесений новий проект закону про медіацію. На даний час він знаходиться на стадії ознайомлення. Водночас, висока ефективність даного інституту у вирішенні правових спорів підтверджується даними статистики – 80% спорів, що перебували в провадженні суду і були передані на медіацію, вирішувались без судового розгляду [10].

Розгляд сутності і переваг медіації дозволяє сформулювати науково-теоретичні висновки щодо необхідності її впровадження як ефективного, економічного та швидкого способу вирішення корпоративних спорів в Україні.

На жаль, в нашій державі використання медіації як способу вирішення корпоративних спорів має недовгу історію, оскільки лише з 1994р. починає формуватись мережа українських регіональних груп медіації, про-

АНОТАЦІЯ

Обґрунтовується, що найбільш прийнятним способом розгляду корпоративних конфліктів стає арбітражна форма їх вирішення. Розширення юрисдикції недержавного судочинства, зокрема, третейського суду, застосування медіації в процесі розгляду корпоративних спорів сприятиме підвищенню ефективності функціонування економічних відносин.

SUMMARY

Substantiated that the most appropriate way of resolving corporate conflicts becomes a form of arbitration to resolve them. Expanding the jurisdiction of private justice, including arbitration, mediation pending corporate disputes will increase the effectiveness of corporate relations.

водяться перші експерименти щодо її використання. Наразі діє Український Центр Медіації (УЦМ), що створений при Києво-Могилянській Бізнес-Школі. Головними напрямками його діяльності є навчання медіаторів та надання ними послуг. На сьогоднішній день основним завданням Центру є популяризація даного інституту в Україні.

Висновки

Враховуючи переваги використання альтернативного врегулювання економічних спорів слід внести відповідні положення щодо розгляду цих спорів господарськими судами традиційними методами за принципом субсидіарності (остаточності). Це сприятиме і покращанню економічної ситуації в країні, і відповідатиме світовим тенденціям у розвитку економічного судочинства. Нагода така (щодо внесення відповідних законодавчих положень) зараз існує, оскільки, як відомо, завершується доопрацювання нового Господарського процесуального кодексу. Лобіювання окремими лобістськими силами протилежних змін (наприклад, віднесення до виключної підвідомчості корпоративних спорів господарським судам, з їх розглядом за традиційними процедурами) не сприяє виконанню завдання утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів.

На нашу думку, використання альтернативного врегулювання економічних спорів дозволить не тільки скористатися перевагами такого врегулювання, але й відповідатиме світовому досвіду.

Література

1. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відпо-

відно до європейських стандартів: Схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 311/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 19. – Ст. 1376.

2. Наумов В.В., Щепотьев А.В., Кандауров Д.В. Подготовка специалистов альтернативного (негосударственного) разрешения споров и конфликтов // Проблемы экономики, информатизации, обучения и воспитания в системе непрерывного образования: Материалы IX Международ. науч.-практ. конфер. Тула, 26-27 апреля 2012 г./ НОО ВПО НП «Тульский институт экономики и информатики»; Науч. Ред. Е.Б. Карпов. – Тула: НОО ВПО НП «Тул. ин-т экономики и информатики», 2012. – 549с. С. 452-455.

3. Гойко О. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010, № 6. – С.55-61

4. Коссаk В. Альтернативне вирішення спорів як спосіб захисту порушених прав/ В. Коссаk// Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні: матеріали Другого Львівського Міжнародного форуму (Львів, 26 – 29 травня 2009 р.). – Львів: Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. – 221 с.

5. Чому банки України звертаються до третейських судів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://financialpeople.livejournal.com/9257.html>

6. Виноградова С.А. Альтернативное разрешение споров /С.А. Виноградова// Вестник Высшего Арбитражного суда РФ. – М. 1997. – № 2 – С. 10-15

7. Демченко С.Ф. Теоретико-методологічні засади ефективності господарського судочинства : монографія / С. Ф. Демченко. — К. : Преса України, 2009. 254 с.

8. Егизарова К. Ю. Финансовые аспекты корпоративных конфликтов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdic/2008_1_2/files/31.pdf 212

9. Семенов А.С. Корпоративные конфликты. Причины их возникновения и способы преодоления / А.С. Семенов, Ю.С. Сизов. – 2 изд. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 304 с.

10. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України / Н.Л.Бондаренко-Зелінська .-. Міжнародне приватне право: розвиток, порівняльний аспект, гармонізація – С.167